

Prof. dr. Bogo Grafenauer (1916-1995)

Nestor slovenske historiografije u njezinom poslijeratnom razdoblju Bogo Grafenauer umro je u Ljubljani 16. svibnja 1995. u jeku priprema Spomenice kojom se željelo obradovati i dostojno obilježiti osamdesetu obljetnicu njegova života. Usud je htio da Bogo Grafenauer umre ne dočekavši zasluženo priznanje što su mu željeli prirediti njegovi kolege, učenici, poštovatelji i prijatelji ne samo iz slovenske historiografije. Pripadao je onoj vrsti povjesničara - danas vrlo rijetkoj - koja se suvereno kretala od najranije slovenske povijesti VI.-IX.st., stavivši u središte svog zanimanja probleme Karantanije, ustoličavanja koruških vojvoda, etnogeneze, društvenih struktura "slovenskog naroda" - točnije bi bilo reći postupnog povijesnog kretanja u slovenskim pokrajinama prema formiranju slovenskog naroda - i južnoslavenskih naroda - Hrvata, i Slavena u Makedoniji, zatim bizantologije, seljačkih buna od XV. do XVIII.st., agrarne povijesti, položaja seljaka 1848.

Bogo Grafenauer rođen je u Ljubljani 16.III.1916. U rodnom gradu završio je klasičnu gimnaziju te 1940. diplomirao povijest na Filozofskom fakultetu, gdje je 1944. stekao naslov doktora tezom *Boj za staro pravdo*. Slovenski kmet ob koncu 15. in začetku 16. stoletja, Ljubljana 1944, 152 str. God. 1946. izabran je docentom na istom Fakultetu, a od 1956. redoviti je profesor. Umirovljen je 1982., a 1984. proglašen je zaslužnim profesorom. Od 1968. dopisni je član SAZU, a od 1972. redoviti. Od 1978. do 1988. predsjednik je Matice Slovenske, a od 1977. bio je predsjednik Kluba koruških Slovenaca u Ljubljani.

Kako je njegov otac Ivan bio podrijetlom iz Koruške, to ne začuđuje da je Bogo Grafenauer izvrsno poznao nacionalni razvoj u Koruškoj u XIX. i XX. stoljeću. To ga je kvalificiralo da je kao stručnjak bio pridijeljen izaslanstvu bivše države na poslijeratnoj mirovnoj konferenciji u Parizu. Od 1947. tijekom dva desetljeća glavni je urednik *Zgodovinskog časopisa*,¹ a nakon toga član je uredništva tog časopisa do smrti.

Među njegovim najvažnijim djelima koja pripadaju slovenskoj historiografiji svakako su: *Ustoličenje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev*, Ljubljana 1952, 624 str.; *Deset let proučavanja ustoličavanja koroških vojvod, kosezov in države karantanskih Slovencev*, *Zgodovinski časopis* 1962, 176-209; *Razvoj i struktura države karantanskih Slavena od VII do IX stoljeća*, *Historijski zbornik* 1964, 213-225; *Kmečki upori na Slovenskem*, Ljubljana 1962; *Boj za staro pravdo v 15. in 16. stoletju na Slovenskem*, Ljubljana 1974, 336 str. Grafenauer se, osim u monografskim obradbama pojedinih upravo spomenutih grupa problema, ogledao i u sintezi. Tako nastaju djela *Zgodovina slovenskega naroda*, 1-5, Ljubljana 1954-1962, te prerađeno i dopunjeno izdanje, 1, 2, 5, Ljubljana 1964-1974. Znatan je njegov prinos u kolektivnim djelima *Gospodarska in društvena zgodovina Slovencev*, *Zgodovina agrarnih panog*, 1-2, Ljubljana 1970-1980, i *Zgodovina Slovencev*, Ljubljana 1979. Nije mimoišao ni metodologiju povijesti te je tako još vrlo rano za naše prilike objavio *Uvod u študij zgodovine*, Ljubljana 1948, 100 str., a zatim tri nepromijenjena izdanja *Struktura in tehnika zgodovinske vede*, Ljubljana 1960, 1972, 1980.²

¹ Godine 1968. prestaje biti njegovim glavnim urednikom te, iako je sam smatrao da je na svojevrsan način "gurnut u stranu", ipak je zbog interesa historiografije ostao i dalje u uredništvu časopisa. Kao član uredništva supotpisao je još i broj 1 iz 1995. Usporedimo li sudbinu *Zgodovinskog časopisa* (dalje ZC) s istovrsnim hrvatskim *Historijskim zbornikom*, moram nažalost utvrditi da dok se Grafenauer znao na vrijeme i na korist časopisa povući, dotle to nije bio slučaj s *Historijskim zbornikom* (dalje HZ). Predugo uređivanje HZ od strane Jaroslava Šidaka, iako je naoko pružilo prednost u kontinuitetu uređivačke politike, s druge strane nije omogućilo za Šidakova života ispunjenje želje i potrebe hrvatske historiografije da HZ izlazi četiri puta godišnje. Posljedice Šidakova prestanka uređivanja HZ i teško održiva njegova uređivačka koncepcija, djelomično opterećuju taj časopis a i hrvatsku historiografiju već puno desetljeće od njegove smrti.

² Godine 1975. najavio je prerađeno, dopunjeno, novo izdanje tog djela, ali, koliko je poznato autoru ovih redaka, iako ga je pripremao još i 1984, nije ga i završio.

No kao što je Bogo Grafenauer u posmrtnom slovu Jaroslavu Šidaku 1986., svojem kolegi u najplemenitijem smislu te riječi, mogao opravdano ustvrditi da je Šidak među neslovenskim povjesničarima neprijeporno najbolji poznavatelj slovenske povijesti i svega onoga što je o slovenskoj povijesti napisano, danas se jednako tako mora konstatirati da je Bogo Grafenauer u drugoj polovici XX. st. vodeći i stožerni slovenski povjesničar - osobnost sa svojom poslovničnom lulom u ustima u svim onim trenucima kada nije predavao ili boravio u arhivu ili knjižnici - bio i nezaobilazna veličina i autoritet hrvatske srednjovjekovne povijesti i to s velikim pokrivoćem u djelu. To zanimanje i sudionništvo u hrvatskoj historiografiji započelo je još uoči početka II. svjetskog rata - točnije, 1939. Kao pristaša i djelatlan član Kocbekovih katoličkih socijalista u njihovom glasilu *Dejanje* donosi ocjenu djela R. Bićanića, *Pogled iz svjetske perspektive i naša ekonomska orijentacija*, Zagreb 1939. Već slijedeće godine Grafenauer ocjenjuje knjigu M. Durmana *Hrvatska seljačka buna 1573*, Zagreb 1936, u *Glasniku Muzejskog društva za Sloveniju*. Od ukupno oko 600 bibliografskih jedinica, koliko obasize njegovo djelo, gotovo 10% posvećeno je hrvatskoj povijesti, uglavnom ranosrednjovjekovnoj, od ocjena do studija i rasprava, čak i djelomičnog sudjelovanja u sintezi hrvatske povijesti. Među njegove važnije radove pripada i rad na *Historiji naroda Jugoslavije* 1, 1953, i 2, 1959, u kojoj je bio član redakcione komisije i uže tročlane redakcije. Sam je za drugi svezak napisao uvodna poglavlja XIII. i XXXI. *Uspom Habsburgovaca i Reformacija*, 291-306, te *Pobjeda protureformacije i apsolutizma u austrijsko-češkim zemljama i Poseban hrvatsko-ugarski razvitak*, 662-667, zatim u suradnji s Nadom Klaić poglavlje XIV. i XXXIII. "Ostaci ostataka" Hrvatske u borbi za opstanak, 401-476, i *Teritorijalizacija Vojne Krajine i borba za cjelokupnost hrvatskih zemalja pod Habsburgovcima*, 684-753. Dakako, za *Historiju naroda Jugoslavije* 1 i 2 napisao je i niz poglavlja iz slovenske povijesti.³ Kada je početkom lipnja 1987. u Zagrebu održano savjetovanje o radu na drugom, proširenom i dopunjenom, izdanju HNJ, Grafenauer, koji nije zbog bolesti došao u Zagreb, uputio je, kao jedini živi član uže redakcije prvih dviju knjiga prvog izdanja, svoj diskusioni prilog, koji zbog manipulacije organizatora nije pročitlan na početku savjetovanja, jer bi na određeni način usmjerio kasniju diskusiju, već je pohranjen u materijale savjetovanja.⁴ No i bez toga, pravo pitanje - čemu ići u drugo izdanje djela koje nije dovršeno? - nije nitko postavio.

Sustavno je pratio sva događanja u hrvatskoj historiografiji. Tako, među ostalim, ocjenjuje - ili po potrebi ulazi i u diskusiju bilo u *Historijskom zborniku* ili *Zgodovinskom časopisu* - radove Lj. Hauptmanna o *Hrvatskom praplemstvu*, J. Bösendorfera o *Agrarnim odnosima u Slavoniji*, F. Čulinovića o *Seljačkim bunama u Hrvatskoj*, M. Barade o *Hrvatskoj diaspori i Avarima*. Diskutira s Lj. Hauptmannom o *starohrvatskom praplemstvu*, zatim s J. Lučićem o *1102. (Pacta conventa)*, s Nadom Klaić o *njezinoj interpretaciji seljačke bune 1573*, piše o *kmetskom pitanju 1670.* i *Petru Zrinskom*. Kao najvažniji prilog hrvatskoj ranosrednjovjekovnoj historiografiji držim Grafenauerov rad *Prilog kritici izvještaja Konstantina Porfirogeneta o doseljenu Hrvata*, *Historijski zbornik* 1952, 1-56, rad koji još i danas u ponekim segmentima za pitanje poja-

³ Zanimljivo je da B. Grafenauer nije smatrao da diskusiju koja se vodila oko HNJ 1953. i 1954. a objelodanjena je u *Đilasovoj Novoj misli*, treba prešućivati, te su potpuni podaci o Grafenauerovom sudjelovanju u njoj dospjeli u bibliografiju njegovih radova, usp. ZČ 1976, 3-4, str. 243, dok je Šidak te svoje diskusionne priloge ispuštao iz bibliografija svojih radova, usp. HZ 1966-67, 3-4, i HZ 1976-77, 13.

⁴ Priopćenje za spomenuto savjetovanje sa zamjerkama organizatorima v. B. Grafenauer, *Kontinuiteta v konceptu - prelom u metodologiji (seveda le v nekaj koncepta)*, ZČ 1987, 2, 339-342, i diskusiju T. Raukar, "Kontinuiteta v konceptu" ili napredak u koncepciji, ZČ 1987, 4, 717-725, te priopćenje za savjetovanje T. Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje između tradicionalne i društvene povijesti*, HZ 1987, 309-337. Vidjeti još M. Gross, *Je li u nas metodološka diskusija potrebna ili beskorisna? Časopis za suvremenu povijest* 1987, 1, 79-101, te za srednjovjekovnu problematiku reagiranje na *Zgodovinopisje na Slovenskem danes*; okrugla niza v *Tolminu* 2.10.1986, ZČ 1987, 1, 147-172, *Nade Klaić, Prilog raspravi o današnjoj slovenskoj medievistici*, ZČ 1987, 3, 549-555, kao i odgovore: D. Nečak, *Nekaj pojasnih k diskusiji "Zgodovinopisje na Slovenskem danes"*, ZČ 1987, 3, 556; B. Grafenauer, *O "(ne)znanstveni fantastiki" v Zgodovinskem časopisu*. *Odrpito pismo prvega glavnega urednika Zgodovinskega časopisa sedanjemu uredniku*, ZČ 1988, 1, 121-123; F. Gestrin, *Odgovor Nadi Klaić*, ZČ 1988, 1, 123-124; V. Melik, *Pojasnilo k odrpitemu pismu*, ZČ 1988, 1, 124.

ve Hrvata na istočnoj obali Jadrana i u njezinu zaleđu - pod kojim podrazumi-
jevam čak i istočne Alpe, htjeli mi to ili ne, moramo zagledati. Jednako važan
je i Grafenauerov prilog Hrvati u Karantaciji, Historijski zbornik 1958-59, 213-
225, i ocjena rada S. Antoljaka, Hrvati u Karantaciji. Prilog seobi Hrvata iz
Dalmacije u prekosavske krajeve u 7. stoljeću, isti svezak Historijskog zbornika,
313-319. Bila je to vrlo suverena kritika Antoljakovih rezultata, te Antoljak više
nije nastavio pisati o toj temi. Bio je recenzent Povijesti Hrvata u ranom
srednjem vijeku, Zagreb 1971, Nade Klaić.

Koliki je ugled uživao u hrvatskoj historiografiji, koju je promatrao iz svoga
ponekad uskog slovenskog obzora, najbolje svjedoči činjenica da je napisao
natuknicu Hrvati, ime za II. izdanje Enciklopedije Jugoslavije, 5, Zagreb 1988,
1-2. U Slovenskoj enciklopediji, 1-8, A-Pli, Ljubljana 1987-1994,⁵ osim što je
napisao brojne ključne članke iz povijesti, bio je član glavnog uredničkog odbora,
urednik za povijest te potpredsjednik glavnog uredničkog odbora. Kao vodeći
slovenski povjesničar nije ostavio nasljednika svog formata, iako je odgojio niz
mlađih povjesničara.

Veliku pažnju posvećivao je povijesnoj geografiji te je sam pisao o graničnim
pitanjima Slovenije i susjednih država, znalacki braneći slovenske državne
interese.

Mladen Švab

⁵ U studenom 1995. još mi nije pristupačan deveti svezak te enciklopedije. No ono što neugodno iznenađuje je gotovo nepromijenjeni prijevod s hrvatskog na slovenski ili obratno Grafenauerovog članka Karantacija objavljenog u Enciklopediji Jugoslavije, 6, Zagreb 1990², 690-691, i u Enciklopediji Slovenije, 4, Ljubljana 1990, 407-408. Razlike su u korist ES tek u nešto opsežnijem i novijem izboru izvora i literature uz članak. Premalo, zbog koncepcija obiju enciklopedije. Možda ipak ne iznenađuje, iako je teško razumjeti, da B. Grafenauer piše članak Oslobođanje od građanske istoriografije nije ni jednostavno ni lako, Politika 13. travnja 1974. Svojim ukupnim djelom Grafenauer upravo pokazuje ispunjavanje kontinuiteta plana koji je nastao u sklopu građanske slovenske historiografije. Uradio ga je France Kos u prvim desetljećima ovoga stoljeća.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

28

ZAGREB

1995.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Krčka ul. 1

tel.: 385 01 519 044 fax: 385 01 513 834

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo
znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku
kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobo-
đen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike
Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Ivo GOLDSTEIN

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
NJEMAČKI JEZIK:**
Marina DENONA-KRSNIK

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u siječnju 1996. godine